

Sygn. akt *Xv C 1084/14*

Gdańsk, dnia 24 sierpnia 2016 r.

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Sąd Okręgowy w Gdańsku XV Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: SSO Weronika Klawonn

Protokolant: st. Mikołaj Gacek

po rozpoznaniu w dniu 24 sierpnia 2016 r. na rozprawie

sprawy z powództwa J. K. (1) i R. K.

przeciwko G. K.

o zapłatę

1. oddala powództwa obu powodów,
2. zasądza od powodów J. K. (1) i R. K. na rzecz pozwanej G. K. kwoty po 3600 zł. (trzy tysiące sześćset złotych) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

UZASADNIENIE

1. Stanowiska stron

1.1. Stanowisko powodów J. K. (1) i R. K.

1.1.1. Żądanie

J. oraz R. K. pozwem skierowanym przeciwko G. K. domagali się zasądzenia od pozwanej na rzecz każdego z powodów:

- kwoty po 117.279,02 zł z odsetkami ustawowymi od 11 lipca 2011 roku do dnia zapłaty.
- kosztów procesu według spisu kosztów, który zostanie przedłożony na rozprawie.

1.1.2. Podstawa faktyczna żądania

Pozwana jest drugą żoną dziadka powodów E. K. (1). 3 marca 2010 roku Sąd Rejonowy w Sopocie stwierdził nabycie spadku po E. K. (1) na podstawie testamentu w całości przez pozwaną.

Spadkodawca wraz ze swoją pierwszą żoną J. K. (2) mieli dwóch synów – Z. i K.. J. K. (2) zmarła w 1994 r. K. K. (2) zmarł jeszcze przed śmiercią swojej matki J. K. (2) pozostawiając dwóch synów – powodów w niniejszej sprawie.

W skład spadku po E. K. (1) wchodzi jego udział w majątku wspólnym z J. K. (2), jak również majątek osobisty spadkodawcy. Dodatkowo doliczyć należy darowizny poczynione przez spadkodawcę za życia.

Wartość majątku spadkodawcy związana z dziedziczeniem po J. K. (2) i udziałem własnym w majątku wspólnym w pierwszym małżeństwie wynosi łącznie 90.263,33 zł. Do tego doliczyć należy majątek osobisty spadkodawcy w kwocie 80.085 zł, jak również darowiznę na rzecz syna Z. K. w kwocie 25.000 zł oraz darowizny na rzecz pozwanej w wysokości

400.000 zł (ta ostatnie w postaci środków na budowę domu w P.). Wobec powyższego substrat zachowku wyniósł 1.407.348,30 zł.

Do spadku uprawnieni są z ustawy: pozwana, M. K. (córka spadkodawcy i pozwanej), syn Z. K. oraz dzieci K. K. (2) – powodowie.

Powodowie zostali wprowadzeni przez spadkodawcę w testamencie wydziedziczeni, lecz kwestionują od samej rozprawy spadkowej to wydziedziczenie. Udział spadkowy powodów stanowiący podstawę obliczenia zachowku wynosi $\frac{1}{3} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{6}$ albo $\frac{1}{4} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{8}$. Wysokość należnego zachowku wynosi $1.407.348,30 \text{ zł} \times \frac{1}{6} = 254.558,05 \text{ zł} / 2 = 117.279,02 \text{ zł}$ dla każdego z powodów. Pozwana została wezwana do zapłaty powodom należnego zachowku, jednak w żaden sposób nie zareagowała.

1.2. Stanowisko pozwanej G. K.

1.2.1. Stanowisko wobec żądania pozwu

W odpowiedzi na pozew pozwana wniosła o oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie od powodów kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych. Pozwana zaprzeczyła wszelkim twierdzeniom powodów zawartym w pozwie z wyjątkiem wyraźnie przyznanych poniżej.

1.2.2. Stanowisko wobec podstawy faktycznej żądania

Powodowie zostali wydziedziczeni przez spadkodawcę w testamencie z dnia 12 lutego 2008 roku sporządzonym w formie aktu notarialnego. Powodem wydziedziczenia wnuków pozostawało uporczywe postępowanie w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego, wbrew woli spadkodawcy, niedopełnienie wobec spadkodawcy obowiązków rodzinnych, nie utrzymywanie kontaktów, brak zainteresowania losem, sytuacją materialną oraz stanem zdrowia spadkodawcy.

Pozwana przyznała nabycie spadku w całości po E. K. (1) na podstawie testamentu.

Pozwana zaprzeczyła, jakoby substrat zachowku wyniósł 1.407.348,30 zł. Kwota jest znacznie zawyżona, m.in. przeszacowano wartość nieruchomości wchodzących w skład spadku. Pozwana nie ma również wiedzy jakoby spadkodawca wspólnie z J. K. (2) posiadał jakiegokolwiek konta oraz depozyty, akcje, obligacje w (...). Środki finansowe, które powód posiadał po śmierci J. K. (2) mogły zostać spożytkowane na wsparcie finansowe bliskich jak również bardzo kosztowne leczenie spadkodawcy.

Pozwana potwierdziła, że spadkodawca dokonał za życia darowizny na rzecz syna Z. K. w kwocie 25.000 zł. Nadto Z. K. otrzymał 1.000 USD oraz książeczkę mieszkaniową, którą spieniężył. Pozwana zaprzeczyła, aby otrzymała od spadkodawcy darowiznę w kwocie 400.000 zł, za którą miałyby kupić działkę budowlaną i wybudować dom. Dom stanowi majątek osobisty pozwanej, środki pochodziły z oszczędności pozwanej oraz pomocy finansowej rodziny, kredytu bankowego. Pozwana pokryła wszelkie koszty związane z pogrzebem E. K. (1), postawieniem nagrobka. Łącznie koszty wyniosły 16.188,30 zł, przy czym zasilek pogrzebowy wyniósł 4.590,30 zł.

Dlatego też substrat zachowku wynosi 399.559,43 zł. Ewentualny zachówek dla każdego z powodów powinien wynieść więc 24.972,46 zł. Wysokość zachowku powinna wynosić $\frac{1}{16}$, gdyż do spadku z ustawy powołani byliby: córka M. K. ($\frac{1}{4}$), pozwana ($\frac{1}{4}$), Z. K. ($\frac{1}{4}$), J. K. (1) ($\frac{1}{8}$), R. K. ($\frac{1}{8}$).

Roszczenie powodów stanowi nadużycie prawa i stoi w sprzeczności z zasadami współżycia społecznego. Spadkodawca przez cztery lata przed śmiercią chorował na białaczkę. Przez cały ten okres przy spadkodawcy była pozwana. Pozwana opiekowała się chorym, organizując niezbędną pomoc. Powodowie nie interesowali się dziadkiem, nie mieli z nim żadnego kontaktu, nie interesowali się zdrowiem dziadka. Spadkodawca bardzo cierpiał z powodu braku zainteresowania jego osobą ze strony wnuków, o czym wielokrotnie mówił pozwanej.

2. Odmowa zawieszenia postępowania

Postanowieniem z dnia 20 maja 2016 r. (k129) Sąd oddalił wniosek powodów o zawieszenie postępowania do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia w przedmiocie podziału, działu spadku i zniesieniu współwłasności. Jakkolwiek przedmiotem postępowania działowego mogą być ustalenia składu majątku spadkodawcy, to w ocenie Sądu postanowienie działowe nie ma charakteru prejudycjalnego dla rozstrzygnięcia o roszczeniu z tytułu zachowku. Poza tym w pierwszej kolejności winna być rozstrzygnięta kwestia skuteczności wydziedziczenia. Jej pozytywne przesądzenie czyni bezprzedmiotowym badanie wartości substratu zachowku i weryfikacji wysokości roszczenia o pokrycie zachowku.

3. Podstawa faktyczna wyroku.

3.1. E. K. (1) (ur. W (...) r.) był dwukrotnie żonaty. Z pierwszego związku z J. K. (2) pochodziło dwóch synów: K. i Z.. K. K. (2) zmarł. M. dwóch synów: powoda J. K. (1) (ur. (...)) i R. K. (ur. (...)). Pierwsza żona spadkodawcy – J. zmarła w 1994 r.

3.2. W 1997 r. spadkodawca, mimo sporej różnicy wieku, ożenił się z G. K. (ur. W (...)r.). Nowy związek nie był akceptowany przez rodzinę spadkodawcy. Spadkodawca z żoną i córką M. (ur. W (...) r.) mieszkał domu w P.. Powodowie z matką mieszkali w G.. E. K. (1) miał poczucie, że z uwagi na to, że ojciec powodów nie żyje, winien zrekompensować ten brak.

W okresie, kiedy powód J. K. (1) a powód R. K. uczył się w gimnazjum i potem w szkole średniej (tj. na początku lat dwutysięcznych) spadkodawca interesował się w dalszym ciągu sprawami wnuków. Utrzymywał kontakt telefoniczny. Czasami zapraszał wnuków do siebie. Ci przyjeżdżali, lecz zazwyczaj pod nieobecność pozwanej oraz córki spadkodawcy. Pozwana nie chciała się narzucać, skoro nie czuła się akceptowana. Czasami E. K. (1) odwiedzał wnuków w mieszkaniu w G.. Bywało także, że spotykali się na mieście. Spotkania były inicjowane zazwyczaj przez spadkodawcę. Zdarzało się, że spadkodawca dawał wnukom prezenty albo pieniądze. Powodowie nie spotykali się raczej z dziadkiem w czasie świąt, ani uroczystości rodzinnych. Dziadek dzwonił do ich złożyć życzenia świąteczne.

Dowód: zeznania pozwanej [2016.08.17 00:10:40, k. 147], zeznania powoda J. K. (1) [2016.08:17 00:15:10] zeznania powoda R. K. [2016:08:17 00:45:16], zeznania świadka M. B. (1) [2016.05.20 01:09:24], zeznania świadka M. S. [2016.05.20 00:40:03]

3.3. Jeden raz na wakacje powód R. K. spędził kilka dni wakacji wspólnie z dziadkiem i jego rodziną (w tym także córką M., która była o dwa lata starsza od powoda) w domu letniskowym spadkodawcy w P.. Czasami spadkodawca udostępnił klucze do tego domu także starszemu wnukowi, aby mógł tam spędzić czas z przyjaciółmi.

Dowód: zeznania pozwanej [2016.08.17 00:10:40, k. 147], zeznania powoda J. K. (1) [2016.08:17 00:15:10] zeznania powoda R. K. [2016:08:17 00:45:16] zeznania świadka M. S. [2016.05.20 00:49:02]

3.4. E. K. (1) zachorował na mielodysplastyczne zapalenie szpiku na przełomie w 2004 r. Od tej pory był często przebywał w szpitalach, przechodził transfuzje krwi, choroba postępowała. Pozostała część rodziny (w szczególności matka powodów) dowiedziała się o chorobie spadkodawcy przy okazji składania życzeń świątecznych w ciągu kilku – kilkunastu miesięcy. Po roku od postanowienia diagnozy stan zdrowia spadkodawcy pogorszył się na tyle, że zaczął chodzić o lasce, gdyż choroba objawiała się między innymi zawrotami głowy.

Dowód: zeznania pozwanej [2016.08.17. 01:14:52]

3.5. Pozwana nie zwracała się do pozostałej rodziny spadkodawcy o pomoc. E. K. (1) potrzebował obecności wnuków i ich zainteresowania. Skarżył się, że wnukowie nie odbierają od niego telefonu, ani nie odwiedzają go. Spadkodawca przechodził wielokrotnie transfuzje krwi w A.M. Gdańsku.

Dowód: zeznania pozwanej [2016.08.17. zeznania świadka M. B. (1) [2016.05.20 01:09:24,] zeznania świadka M. S. [2016.05.20 00:51:34]

3.6. W 2007 r. powód R. K. obchodził 18-te urodziny.. Powód zadzwonił do dziadka, aby go zaprosić na uroczystość rodzinną. Powód nie miał świadomości przewlekłej choroby dziadka. Spadkodawca nie przyjechał na uroczystość rodzinną, gdyż nie był stanie podjąć takiego wysiłku. Wkrótce znalazł się w szpitalu, gdzie odwiedził go powód R. K.. E. K. (1) jako prezent urodzinowy dał wnukowi pieniądze na kurs prawa jazdy. Mało to miejsce w P. po powrocie spadkodawcy ze szpitala. W ramach podziękowania (odpracowania pieniędzy) powód R. K. wykonywał prace porządkowe w ogrodzie przy domu w P.

Dowód: zeznania powoda R. K. [2016.08.17. 00:48:53 i nast. , zeznania pozwanej G. K. 2016.08.17. 01:28:34], zeznania świadka M. S. [2016.05.20 00:59:46]

3.7. W okresie choroby E. K. (1) mógł liczyć na wsparcie G. K.. Wspierała ją także siostra M. B. (1). Powodowie nie odwiedzali swojego dziadka, kontakty były niezwykle rzadkie pomimo tego, że spadkodawca dzwonił do powodów i zapraszał ich do odwiedzin. Spadkodawca miał żal, że powodowie nie odwiedzają go, nie dzwonią nawet w Dzień Dziadka.

Dowód: zeznania świadka M. B. (1) [2016.05.20 01:09:24 i nast.], zeznania świadka M. S. [2016.05.20 00:51:34]

3.8. E. K. (1) na około rok przed śmiercią, podczas spotkania w P. zaoferował obojgu powodom zapłatę po 10.000 zł w zamian za odstąpienie od roszczeń o zachówek od pozwanej. Powodowie nie przystali na taką propozycję. Powodowie nie mieli wówczas świadomości co do treści testamentu. Spadkodawca do końca życia pozostawał świadomy.

Dowód: przesłuchanie stron [2016.05.20 00:19:56] k. 131 oraz [2016.08.17 00:13:40] k. 152, zeznania świadka M. S. [2016.05.20 00:37:10] k. 131, zeznania M. B. (2) [2016.05.20 01:05:53] k. 131;

3.9. W testamencie z dnia 12 lutego 2008 roku E. K. (1) powołał do całości spadku żonę G. K.. E. K. (1) zobowiązał spadkobierczynię do przeniesienia tytułem zapisu całego jego udziału w nieruchomości położonej w gminie S. na rzecz syna Z. K.. E. K. (1) wydziedziczył wnuków J. K. (1) oraz R. K., ponieważ wbrew jego woli uporczywie postępowali w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego, nie dopełniali wobec niego obowiązków rodzinnych, nie utrzymywali z nim żadnych kontaktów, nie interesowali się jego losem, sytuacją materialną oraz stanem zdrowia, od ponad trzech lat nie znaleźli czasu, aby go odwiedzić podczas ciężkiej choroby, a w minionych latach przychodzili jedynie po pieniądze. Podczas rozmowy z G. K. spadkodawca tłumaczył motywy swoich decyzji co do spadku. Mówił, że gdy zachorował „to wszyscy mają go w nosie”. Powód nie miał kontaktu z powodami nawet w ostatnie Boże Narodzenie w 2008 roku oraz Wielkanoc 2009 roku.

Dowód: testament sporządzony w formie aktu notarialnego k. 87-88, przesłuchanie stron [2016.05.20 00:19:56] k. 131 oraz [2016.08.17 00:13:40] k. 152;

3.10. W piśmie z dnia 28 czerwca 2011 roku pełnomocnik powodów wezwał pozwaną do zapłaty kwoty niezbędnej na pokrycie zachowku.

Dowód: korespondencja do pozwanej k. 21;

4. Ocena dowodów.

4.1 Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił na podstawie materiału dowodowego zaoferowanego przez strony niniejszego postępowania. Sąd ocenił wiarygodność i moc dowodów według własnego przekonania, na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału (art. 233 § 1 k.p.c.). Okoliczności związane z tym, że powodowie pozostają w kręgu spadkobierców ustawowych po E. K. (2) oraz że pozwana dziedziczy cały spadek na podstawie testamentu pozostawały pomiędzy stronami bezsporne.

Postępowanie dowodowe dotyczyło weryfikacji twierdzeń stron co do tego, czy wskazane przez testatora okoliczności uzasadniające wydziedziczenie rzeczywiście istniały.

4.2. Zeznania świadków

Sąd dopuścił i przeprowadził podczas rozprawy dowód z zeznań świadków M. S. oraz M. B. (1).. Ich zeznania uznać należy, w świetle pozostałych środków dowodowych, za spójne i autentyczne, złożone w sposób spontaniczny. Wiarygodność ich zeznań nie wzbudzała wątpliwości. M. S. – córka pozwanej przedstawiła relacje spadkodawcy z powodami. Podkreślić jednak należy, że w okresie, kiedy spadkodawca już chorował, przebywała poza domem. Nie ma więc bezpośredniej wiedzy co do sytuacji w domu w tym okresie. Z kolei świadek M. B. (1) знаła sytuację z ostatnich lat życia spadkodawcy, gdyż pomagała siostrze zajmować się jej mężem.

Podczas rozprawy w dniu 17 sierpnia 2016 roku Sąd oddalił zgłoszony w piśmie przygotowawczym powodów z 13 czerwca 2016 r. wniosek o dopuszczenie i przeprowadzenie dowodu z zeznań świadków E. K. (3), B. K. oraz Z. K..

Sąd uznał dowody te za spóźnione w rozumieniu art. 217 § 2 k.p.c. W myśl tego przepisu Sąd pomija spóźnione twierdzenia i dowody chyba że strona uprawdopodobni, że nie zgłosiła ich we właściwym czasie bez swojej winy lub uwzględnienie spóźnionych twierdzeń i dowodów nie spowoduje zwłoki w rozpoznaniu sprawy albo ze występują inne wyjątkowe okoliczności.

W ocenie Sądu zgłoszenie wniosku o przesłuchanie świadków na okoliczność kontaktu powodów ze spadkodawcą winno było nastąpić w pozwie, skoro powodowie znali treść testamentu i już w pozwie wskazywali na nieskuteczność wydziedziczenia, a także wiedzieli, że pozwana nie zareagowała na wezwanie do zapłaty. Przewodniczący, dostrzegając niedostatki w ofercie dowodowej na poparcie twierdzeń co do bezskuteczności zachowku (które również były ubogie), zarządzeniem z 10 lipca 2015 r. zobowiązał pełnomocnika powoda do złożenia pisma przygotowawczego zawierającego wnioski dowodowe. Odpowiadając na to pismo pełnomocnika powodów powołał na niemożliwość złożenia wniosków dowodowych z uwagi na toczące się postępowanie działowe. Nie złożył wniosków dowodowych dotyczących kwestii wydziedziczenia.

Wnioski te również nie zostały przedstawione na rozprawie 20 maja 2016 r. kiedy oddalono wniosek o zawieszenie postępowania i omówiono sprawę w trybie art. 210 i 212 k.p.c.

Nie ma znaczenia przy tym, że ciężar dowodu okoliczności uzasadniających skuteczność wydziedziczenia spoczywa na spadkobiercy testamentowym zobowiązanym do pokrycia zachowku. Powodowie nie mają obowiązku antycypować twierdzeń strony przeciwnej w zakresie dotyczącym wydziedziczenia. To jednak oni przytoczyli tę okoliczność oraz wskazali na nieskuteczność wydziedziczenia. Winni zatem powołać dowody na poparcie swych twierdzeń o okolicznościach determinujących bezskuteczność wydziedziczenia.

Sąd odraczając rozprawę z 20 maja 2016 r. na 17 sierpnia 2016 r. zaplanował przeprowadzenie jedynie dowodu z przesłuchania stron i przeznaczył na to dwie godziny. W tej sytuacji uwzględnienie wniosku o przesłuchanie świadków skutkowałoby koniecznością odroczenia rozprawy i wyznaczenia posiedzenia na inny termin na kolejne dwie godziny. Odroczenie rozprawy na 24 sierpnia 2016 r. miało na celu umożliwienie pełnomocnikom przygotowania wystąpień końcowych i ogłoszenie wyroku. Na to posiedzenie przeznaczono ok. 30 min.

Zdaniem Sądu nie występowały w niniejszej sprawie żadne szczególne okoliczności, które uzasadniałyby przeprowadzenie dowodów pomimo zawinionego zgłoszenia ich w niewłaściwym czasie. Powodowie byli reprezentowani przez zawodowego pełnomocnika. Weryfikacja skuteczności wydziedziczenia odbywa się w procesie kontradiktoryjnym, który zakłada ponoszenie przez strony określonych ciężarów procesowych.

4.3. Przesłuchanie stron

Dowód z przesłuchania stron dopuszczony i przeprowadzony w trybie art. 303,304 k.p.c. stanowił istotne uzupełnienie zebranego materiału dowodowego. Zeznania te, które w ocenie Sądu okazały się kluczowe, wymagają analizy.

Sąd nie w pełni dał wiarę zeznaniom powodów.

Zeznania obu powodów były wiarygodne w części dotyczącej relacji z dziadkiem, gdy ten jeszcze był zdrowy. Powodowie wskazywali, że to zazwyczaj dziadek inicjował kontakty, że odbywały się one pod nieobecność pozwanej.

Natomiast zeznania powodów nie stanowiły poparcia tezy, że ich kontakty z dziadkiem, gdy zachorował, były intensywne (np. dwa razy w miesiącu – vide słuchanie informacyjne powoda J. K. (1) [2016.05.20 00:19:56]).

Powód J. K. (1) nie pamiętał, kiedy dowiedział się o chorobie dziadka, nie był w stanie wskazać, jak postępowała choroba (w jej zewnętrznym wymiarze).

Obaj powodowie powiedzieli, że nie pamiętają ostatniego spotkania z dziadkiem przed jego śmiercią. To dowodzi, że jeżeli takie spotkanie miało miejsce, to odbyło się ono na tyle wcześnie, że nie towarzyszyła mu obawa końca życia dziadka. Doświadczenie życiowe, a także doświadczenie Sądu rozstrzygającego sprawy roszczeń związanych ze śmiercią osoby najbliższej, wskazuje na to, że bliscy zazwyczaj dokładnie pamiętają ostatnią rozmowę (ostanie spotkanie) z krewnym przed jego śmiercią – nawet wówczas, gdy zgon nastąpił nagle. Gdyby kontakty powodów z dziadkiem w okresie jego choroby były intensywne, to powodowie znalazliby objawy postępu choroby dziadka i pamiętaliby ostatnie spotkanie przez jego śmiercią.

Sąd zwrócił uwagę także na zeznania powoda R. K. dotyczące jego osiemnastych urodzin. Powód mówił, że zadzwonił zaprosić dziadka na uroczystość rodzinną, a dziadek odpowiedział, że cieszy się, że o nim pamięta. Gdyby kontakty powoda z dziadkiem były w tym okresie częste, taka uwaga raczej by nie padła. Sformułowania „cieszę się, że pamiętałeś” używa się zazwyczaj w sytuacji, gdy jest się zaskoczonym (zdziwionym) jakimś wyrazem zainteresowania. Poza tym powód zeznał, że nie wiedział, że dziadem nie będzie w stanie przyjechać z uwagi na chorobę. A o tej chorobie dowiedział się od mamy dopiero urodzinach, gdy odwiedzał dziadka w szpitalu. W tym czasie spadkodawca chorował od ponad dwóch lat, tracił sprawność ruchową i poruszał się o lasce.

Sąd w pełni dał wiarę zeznaniom pozwanej. Jej zeznania pozostawały częściowo spójne z zeznaniami pozwanych (co do okresu sprzed choroby spadkodawcy). Co do okresu trwania choroby zeznana pozwanej były zbieżne z zeznaniami świadków.

4.4. Dokumenty

Nieistotne z punktu widzenia rozstrzygnięcia sporu, wobec stwierdzenia przesłanek wydziedziczenia powodów, pozostawały dowody z dokumentów przedłożone przez pozwaną na okoliczność ustalenia wartości substratu zachowku (k. 89-96).

5. Podstawa prawna wyroku.

Powództwo nie zasługiwało na uwzględnienie.

5.1. Prawo do zachowku i wydziedziczenie

Jak stanowi art. 991 k.c. zstępnym, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy, należą się, jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli zstępny uprawniony jest małoletni - dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by mu przypadł przy dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś wypadkach - połowa wartości tego udziału (zachowek). (§1) Jeżeli uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku bądź w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź w postaci zapisu, przysługuje mu przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia. (§2)

Powołany przepis określa podstawowe cechy tej instytucji. Realizuje on ochronę majątkową najbliższych osób rodziny zmarłego. Należy stanowczo odróżnić prawo do zachowku od roszczenia o zapłatę kwoty pieniężnej potrzebnej do pokrycia (lub uzupełnienia) zachowku, czyli roszczenia o zachowek. Prawo do zachowku wynika z małżeństwa i pokrewieństwa i powstaje z mocy prawa w stosunku spadkodawca – osoba najbliższa. Realizuje się natomiast po śmierci spadkodawcy bądź przez dziedziczenie (z ograniczeniem odpowiedzialności za niektóre długi (art. 998 i 999 k.c., bądź przez zapis (art. 998 § 2 k.c., bądź wreszcie przez roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej (roszczenie o pokrycie zachowku).¹

Samo prawo do zachowku wiąże się więc z ochroną rodziny. Naruszenie obowiązków rodzinnych wobec spadkodawcy winno pociągać zniesienie tej ochrony.

Zgodnie z art. 1008-1009 k.c. spadkodawca może w testamencie pozbawić zstępnych, małżonka i rodziców zachowku (wydziedziczenie), jeżeli uprawniony do zachowku:

1. wbrew woli spadkodawcy postępuje uporczywie w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego;
2. dopuścił się względem spadkodawcy albo jednej z najbliższych mu osób umyślnego przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności albo rażącej obrazy czci;
3. uporczywie nie dopełnia względem spadkodawcy obowiązków rodzinnych.

Przyczyna wydziedziczenia uprawnionego do zachowku powinna wynikać z treści testamentu.

Wydziedziczenie stanowi więc o pozbawieniu ustawowego prawa do zachowku, czego skutkiem jest nie powstanie roszczenia o zachowek (pieniężne pokrycie zachowku).

Pozbawienie praw do zachowku ma przede wszystkim charakter represyjny. Ustawodawca daje spadkodawcy możliwość pozbawienia uprawnionego prawa, które przysługuje mu z mocy ustawy. Stanowi on także przejaw zasady swobody testowania. Niewątpliwie wydziedziczenie stanowi też instrument służący ochronie spadkodawcy. To właśnie obawa przed wydziedziczeniem może powstrzymać bliskich przed faktycznym wyłączeniem spadkodawcy ze swojego życia. ²

Z uwagi na to, że wydziedziczenie prowadzi do pozbawienia prawa wynikającego z ustawy swoboda testowania w tym zakresie jest ograniczona wskazanymi przez ustawodawcę podstawami wydziedziczenia. Istnienie podstaw wydziedziczenia, na które powołuje się spadkodawca wymaga weryfikacji w procesie o zapłatę kwoty potrzebnej do pokrycia zachowku. Ciężar wykazania skuteczności wydziedziczenia spoczywa na zobowiązanym do pokrycia zachowku. ³

Powodowie jako osoby powołane do dziedziczenia z ustawy należą do kręgu osób uprawnionych do zachowku.

W testamencie sporządzonym w formie aktu notarialnego E. K. (1) wydziedziczył swoich wnuków, tj. pozbawił ich prawa do zachowku. W tej sytuacji spór pomiędzy stronami sprowadzał się do konieczności ustalenia, czy przyczyny wydziedziczenia wskazane w treści testamentu pozostawały prawdziwe czy też fałszywe. Tylko w tym drugim wypadku można byłoby przystąpić do ustalenia sumy niezbędnej na pokrycie zachowku.

5.2. Podstawy wydziedziczenia.

W ocenie Sądu wydziedziczenie okazało się skuteczne.

W treści testamentu E. K. (1) wskazał dwie z wyżej wymienionych przyczyn wydziedziczenia, tj. postępowanie powodów wbrew woli spadkodawcy w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego jak również uporczywe niedopełnianie względem niego obowiązków rodzinnych.

Spełnienie pierwszej z przesłanek wydziedziczenia wymaga, aby zachowanie uprawnionego było obiektywnie naganne, jednakże ocena ta powinna być ponadto zindywidualizowana i odniesiona do konkretnej rodziny (spadkodawcy). Cech uporczywego postępowania, pozostającego w sprzeczności z zasadami współżycia społecznego, można dopatrzeć się w nagannym trybie życia osoby uprawnionej do zachowku, przejawiającym się np. trudnieniem się paserstwem, nielegalnymi transakcjami, prostytutką, zaniedbywaniem własnej rodziny i przerzucaniem ciężaru jej utrzymania na spadkodawcę, alkoholizmem, narkomanią. Istotne jest przy tym, by takie postępowanie sprzeciwiało się woli spadkodawcy i miało cechy trwałości.

W ocenie Sądu zebrany w sprawie materiał procesowy nie pozwala na ustalenie, że powodowie w sposób uporczywy postępowali sprzecznie z zasadami współżycia społecznego. Prowadzili normalny tryb życia. Był on przez spadkodawcę akceptowany.

Sąd uznał jednak, że zachowanie powodów wobec spadkodawcy, odpowiadało przesłance wydziedziczenia tj. uporczywemu niedopełnianiu przez uprawnionych do zachowku względem spadkodawcy obowiązków rodzinnych. Kodeks rodzinny i opiekuńczy nie definiuje obowiązków rodzinnych pomiędzy dorosłymi wnukami a dziadkami (z wyjątkiem obowiązku alimentacyjnego art. 128 k.r.i.o.). Nie oznacza to jednak, że wnuki (w szczególności dorosłe), powołane do dziedziczenia z ustawy po dziadku z uwagi na śmierć ich ojca, nie mają wobec dziadka obowiązków rodzinnych. Skoro bowiem ustawodawca dopuszcza do dziedziczenia wnuków, to ich również mogą i powinny dotyczyć przesłanki wydziedziczenia

Obowiązki rodzinne wobec spadkodawcy należy rozumieć w sposób szeroki, obejmujący również relacje pomiędzy dziadkiem a wnukami.. Obowiązek wnuków, choćby ograniczony do niezbędnego minimum, polegał na utrzymaniu kontaktu z dziadkiem, odwiedzinach, telefonach, serdeczności itp. Jakkolwiek sytuacja rodzinna pozostawała skomplikowana, to spadkodawca do czasu, gdy pozostawał samodzielny inicjował kontakty z wnukami. Później powodowie byli już w takim wieku, że powinni zdawać sobie sprawę z powinności utrzymania relacji rodzinnych, nawet w sytuacji, gdy spotkania z dziadkiem nie były „atrakcyjne”. To powodowie jako dorośli, zdrowi i sprawni ludzie winni byli wyrazić zainteresowanie stanem zdrowia dziadka i oferować pomoc (nawet licząc się z tym, że nie zostanie przyjęta). Tymczasem uznali, że nie ma takiej potrzeby, gdyż pomoc oferowała ich mama (vide oświadczenie powoda J. K. (1) [2016.05.20 00:19:56]. Powód R. K. dowiedział się o chorobie dziadka dopiero po dwóch latach od jej wystąpienia. Wątpliwe także, czy w tym okresie świadomość stanu zdrowia dziadka miał powód J. K. (1) skoro nie powiedział o tym bratu. Powodowie nie dzwonili do dziadka z życzeniami świątecznymi. Nie odwiedzali go w szpitalu. Nawet jeżeli miały miejsce dwie lub trzy wizyty, to i tak stanowczo za mało, jak na wymiar hospitalizacji spadkodawcy.

Jak już wskazano instytucja wydziedziczenia to nie tylko represja wobec uprawnionych, ale także instrument ochrony spadkodawcy – w szczególności przed wykluczeniem z życia pozostałych członków rodziny. W sytuacjach skomplikowanych relacji rodzinnych, gdy miłość i poczucie odpowiedzialności nie wystarczają, to właśnie perspektywa zachowku winna okazać się mobilizująca dla uprawnionych, aby utrzymywać relacje ze spadkodawcą i udzielać mu wsparcia. Powodowie jednak tej motywacji nie mieli. Praktycznie wyłączyli dziadka ze swojego życia. Nawet niezwykle ciężka choroba dziadka nie skłoniła powodów do nawiązania częstszych kontaktów, których spadkodawca oczekiwał;

Sąd ma na uwadze także istotną wartość, jaką jest swoboda testowania. Należy pamiętać, że majątek będący substratem zachowku stanowi efekt trudów spadkodawcy. Miał on więc prawo czuć się uprawnionym do swobodnego nim dysponowania. Należy więc uszanować jego subiektywne poczucie krzywdy, jakiej doznał ze strony powodów.

Powodowie w niniejszym postępowaniu nie przedstawili twierdzeń, ani dowodów co do tego, że jakiegokolwiek inne pobudki poza poczuciem krzywdy stanowiły o decyzji spadkodawcy o wydziedziczeniu.

Sąd uznał więc, że dokonane testamentem wydziedziczenie powodów było skuteczne. Pozbawienie ich prawa do zachowku powoduje zniweczenie także roszczenia o pokrycie zachowku.

Wobec powyższego, na podstawie art. 1008-1009 k.c. oraz art. 991, 1002, 6 k.c. stosowanych a contrario Sąd orzekł jak w punkcie 1 sentencji wyroku.

6. Koszty procesu

O kosztach postępowania Sąd orzekł w punkcie 2 sentencji wyroku biorąc pod uwagę art. 98 § 1 k.p.c. w zw. z art. 108 § 1 zd. 1 k.p.c. Powodowie jako współuczestnicy formalni przegrali sprawę, zatem zobowiązani są zwrócić pozwanej na jej żądanie koszty niezbędne do celowego dochodzenia praw i celowej obrony (koszty procesu). Każdy z powodów jest zobowiązany do zwrotu tychże kosztów odrębnie. Do niezbędnych kosztów postępowania w niniejszej sprawie złożyły się: koszty zastępstwa procesowego radcy prawnego – po 3.600 zł ustalone w oparciu o §6 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (t.j. Dz. U. z 2013.490 ze zm.).

1 Księżak. P., „Zachowek w polskim prawie spadkowym”, Warszawa 2010, s. 61-62,

2 Tamże, s. 154-155,

3 Tamże s. 196